

▣ 1.▣ Кароткі змест Радавыя

▣ 2.▣ Кароткі змест Вечар

Кароткі змест Радавыя

Драматычная балада ў дзвюх дзеях

Дзейныя асобы:

Дугін.

Дзерваед.

Бушцец.

Салянік.

Адуванчык.

Мар'я.

Ліда.

Вера.

Жанчына.

Люська.

Лейтэнант.

Тэлефаніст.

Глуханямы.

Кароткі змест:

Сцяна невялікага касцёла, прабітая амаль на ўсю даўжыню. Гурбы рудога, бы ссохляя кроў, друзу. Ідзе бой. Крыкі, кулямётныя чэргі, выбухі. Усё раптоўна сціхае. Спявае-заліваецца салавей.

Здалёк павольна ідзе брудны, расхрыстаны Дзерваед. Увесь сівы, нават бровы сівыя. Змучаныя вочы ўвесь час глядзяць пад ногі, Размаўляе з прывідам жонкі, Жанчынай з дзіцем на руках. Праз пралом у сцяне ўваходзіць Бушцец, злуе на Дзерваеда, што той зноў у нешта ўглядаецца.

Салінік вядзе Адуванчыка з перабінтаванай галавой. У час бою стары немец ухапіў хлопца зубамі за вуха. Адуванчык цікавіцца, ці дадуць яму нашыўку за раненне. Расказвае Дзерваеду, што цыганка ў маленстве нагадала яму баяцца толькі вады, агонь і куля перад ім бяссільныя. Фашысты спалілі ўсю сям'ю, ён жа застаўся жыць, толькі каля скроні галава абгарэла. Ваяваў у партызанах — і тут, на фронце, ніводная куля не зачэпіла.

Камандзір аддзялення старшыня Дугін прыносіць біклагу, рэчмяшок з ежай. Паведамляе пра загінуўшых і параненых. Ушчувае Дзерваеда, што не адзеў каску. Пытаецца ў Бушцеца, ці быў ён у склепе, і загадвае паказаць нож.

Дугін. ...Ты мне блізкі чалавек... Брат. Але азвярэць, стаць такімі, як яны, я табе не дам! Чуеш? Яшчэ што-небудзь... я цябе без трыбунала... Сам...

БушцецЗагад... Вярхоўны ў Маскве, а я тут... Бацька, маці, сястрычкі маленькія зямлю параць...Жонку ў канцлагеры спалілі... Мяне ад Люські з вясельнага стала ўзялі пасля першай чаркі... Ведаеш, што мне сніцца?! Ад самага Ржэва! Вяселле мае. Сядзім за сталом усе ў белым... А ў чарках кроў замест віна... І ўсе госці глядзяць на мяне! Я з Люськай павінен выпіць... Тады і ім не давядзецца...

Дзерваед разлівае гарэлку, салдаты памінаюць загінуўшых у апошнім баі таварышаў. Зноў чуваць пошчак салаўя. Бушцец нервова ўсхопліваецца і дае доўгую аўтаматную чаргу ў той бок, дзе спявае птушка. Дугін вырывае ў яго аўтамат.

Ціхая вясновая ноч. Дзерваед размаўляе з прывідам жонкі: «Не хадзі ты за мной, Мар'я. Не адводзь ад мяне бяду... Смерці не баюся... Жыць страшна...» Не спіцца і Дугіну. Дзерваед просіць старшыню закінуць слова перад ротным, каб перавялі куды далей ад перадавой Адуванчыка: «Ён і так нацярпеўся... Наскочыць, дурань, на кулю... А яму жыць трэба... Душа яшчэ расце...» Крадучыся, уваходзіць Бушцец, расказвае пра сустрэчу з маладой немкай: «Стаіць, паскуда,, голая, гладкая... і ўсміхаецца... Плюнуў — і ходу... Глядзець не магу на іх! Трасе! Вось калі мёртвы немец ляжыць — цалаваць гатовы!» Дугін загадвае Сяргею ісці спаць.

Дзерваед апавядае пра сямейную трагедыю: у яго на вачах спалілі жонку і маленькага сына. Ён не мог выйсці з жыта да іх, выдаў бы гэтым партызан, якія неслі важныя дакументы. Дзякуючы ім пасля ўратавалі цэлую брыгаду. Дугін можа прапанаваць салдату, перажываючы душой яго гора, толькі выпіць на ўспамін душы спаленых Мар'і і Васілька.

Санінструктар Ліда не прымае заляцанні Бушцеца. «Даруй, Сярожа... Холадна мне з табой і страшна», — гаворыць жанчына і просіць паклікаць Адуванчыка. Бушцец спрабуе пераканаць Ліду, што ёй патрэбны не Лёнька, а такі чалавек, як ён: «Вайна нас з табой ніколі не адпусціць... Кветачкі, месяц над рэчкай, салодкі салоўка — гэта прайшло міма...» Жанчына не згодна. Яна частуе Адуванчыка шакаладам, робіць яму перавязку, марыць пра жыццё, дзе будзе шмат цішыні, будзе булькатаць ціхая рэчка.

Падобныя да першых руіны. Зноў бой.

Пасля бою Бушцец загадвае Сялянiку паказаць аўтамат. Адкрываецца, што за ўсю атаку Сялянiк ні разу не выстралiў. Бушцец хоча яго расстраляць, ставiць да сценкi. Дзерваед i Адуванчык спрабуюць спынiць самасуд. З'яўляецца Дугiн. Сялянiк прызнаецца камандзiру, што ён хадзiў разам з усімi ў атаку, але ніколі не страляў, бо верыць у Бога: «Бог раз i назаўжды сказаў: не ўбiй... Нікога! Нiдзе! Ніколі! Нiзашто!». Дугiн спрабуе пераканаць Сялянiка ўзяць зброю i iсцi ў бой, бо бой працягваецца, аднак Сялянiк адмаўляецца. Старшына адпраўляе салдата да замалiта. Разрываецца снарад — Сялянiк смяртэльна паранены. Ён просiць усіх дараваць яму, а няверуючага Дзерваеда адпусцiць грахі.

Дзерваед. Што ты! Не веру я...

Сялянiк. У Бога можна не верыць, трэба жыць па ім...

Дзерваед. Ты не бойся, Мацвей, не бойся...

Сялянiк. Я не баюся... На ўсiх нас на зямлi адна душа... Тыя, хто мучае, забiвае, —

пройдуць па слядах пакутнікаў, па жыцці ахвяр сваіх... Пекла тут... На зямлі... І ачышчэнне чалавека... Госпадзі, што ты з намі робіш...

Каля канаючага Саляніка застаюцца Ліда і Адуванчык. Бушцец, Дзерваед, Дугін ідуць у атаку.

Дзея другая

Руіны рачнога вакзала. Далёка грміць бой. Адуванчык есць шакалад і плача: у час пераправы ў яго на вачах утапілася Ліда. Успамінае, як раскажаў ёй пра цыганку: «Пасмяялася, а потым рукой вось так правяла... Я, кажа, і ад вады на цябе закляцце зраблю... А, можа, яна гэтым закляццем усе свае сілы аддала? Каб я жыву?» Дзерваед вядзе Лёньку на кухню.

Да Дугіна, які есць кашу, падыходзіць Лейтэнант. Дапытваецца, з якой мэтай, калі дывізія стаяла на фарміраванні, ён паведаміў жонцы аб сваёй смерці. Лейтэнант не верыць у «новую любоў» Дугіна, падазрае яго ў здрадніцтве. З'яўляецца Вера, жонка старшыны, просіць Лейтэнанта пачакаць у машыне. Яна гаворыць, што не паверыла пісьму, бо «жанчыны... бяду прадчуваюць... Як звяры землетрасенне... Асабліва тыя, хто любіць». Вера просіць мужа растлумачыць, чаму ён, кахаючы яе, разрывае ўсе сувязі.

Прыбгае Бушцец з паведамленнем пра танкі. Дугін вядзе ўзвод у бой.

Зноў руіны нейкага будынка — новае прыстанішча салдат. Уваходзіць Дугін з новенькімі капітанскімі пагонамі, на грудзях Зорка Героя. Расказвае, як атрымаў узнагароду «і за Маскву, і за Сталінград, і за Курск, і за ўсю вайну». Адуванчыку Дугін загадвае збірацца ў штаб дывізіі. Лёнька не хоча пакідаць таварышаў, нават і медаль яго ўжо не вабіць. Дзерваед праводзіць хлопца да машыны і вяртаецца з дзвюма жанчынамі, з якіх адна цяжарная. Дугін ідзе прымаць папаўненне.

Старэйшая жанчына запрашае Дзерваеда прыехаць пасля вайны ў Антанёва і сватацца да яе дачкі. Маладая тлумачыць, што нікога ў Насты няма: вёску спалілі немцы, а дачку ў

лагеры забралі ў чацвёрты барак, дзе на людзях вучыліся рабіць аперацыі. Сям'ю Люські, так завуць цяжарную жанчыну, расстралялі за дапамогу партызанам. Мужа забралі ў армію «з вяселля... з папяровай кветачкай на грудзях». Нічога пра яго яна не ведае. Зацяжарыла Люська ад немца «пад страхам і бясільнымі слязамі». Што толькі ні рабіла, каб пазбавіцца дзіцяці. «А ён аднойчы сярод ночы пад сэрцам мяне паглядзіў... Як папрасіўся: не трэба, не вінаваты я, пусці мяне жыць... Я, я неяк супакоілася...», — спавядаецца Дзерваеду Люська.

Жанчыны развітваюцца. Бушцец, які чуў размову, стаіць нерухомы. Люська — яго жонка. Дзерваед просіць яго дагнаць жанчын: «...Не наша з табой гэта вайна, Сяргей... Не мы яе вынеслі, а яны ...Бабы нашы... На іх яна лягла... У іх слязах і ў іх крыві Гітлер пракляты захлынуўся... Не мы ім, а яны нам дараваць павінны... За жудасць, якую перажылі... За страх і слёзы нявінныя, за смерць і пакуты, якія мы на сябе ўзяць не змаглі...» Бушцец не можа зрушыць з месца.

Ізноў руіны нейкага будынка. Ноч. Вакол скрыні, якая стала сталом, сядзяць Дугін, Дзерваед, Бушцец. П'юць за Перамогу, бо «сёння ці заўтра капітуляцыю падпішуць». Сяргей не ведае, што будзе рабіць пасля вайны: «Куды дзявацца? Страляць умею... Біць пад левую лапатку — умею! Гранату з дваццаці метраў у вядро закінуць змагу... Усё жыццё буду ўспамінаць вайну...» Па тэлефону Дугіну загадваюць прачасаць будынак. Амерыканцы баяцца прыезджаць, бо днём тут пастрэльваў снайпер. Салдаты выконваюць загад.

З патаемнага ходу вылазіць худы, мурзаты падлетак з вар'яцкімі затраўленымі вачыма. Бачыць на скрыні хлеб, кінуўшы вінтоўку, бярэ хлеб у рукі. Вяртаецца Дугін. Загадвае хлапчуку павярнуцца, аднак той не чуе, ён глуханямы. Паварочваецца інстынктыўна, хапае вінтоўку і, калі Дугін неасцярожна робіць крок насустрач, страляе. У апошнія хвіліны жыцця Дугін просіць жонку пачуць яго, цяпер ён можа ўсё растлумачыць. Ні мужам, ні бацькам пасля ранення ён ужо не мог быць, таму і папрасіў напісаць тое пісьмо.

Дзерваед папругай выганяе са сховішча немчыка. Бушцец ускідвае аўтамат. Асечка. Дзерваед хоча вырваць з яго рук аўтамат, тузаюцца са зброяй. Аўтамат падае і сам сабой страляе. Бушцец здзіўлены, з незнаёмым прасветленым тварам спачатку ўстае,

потым пачынае асядаць на зямлю. Памірае на руках у Дзерваеда.

І ў гэты момант успыхвае рознакаляровае зарыва, гучаць стрэлы з усіх відаў зброі. Немы нечалавеча-радасны крык-стогн : «ПО-БЕ-Е-Е-ДА-А-А!!!» А глуханямы немчык прагна есць чорны салдацкі хлеб. Не чуючы крыкаў, не бачачы пераможнага салюта, плача радавы Дзерваед, Салдат-Пераможца.

Мастацкія асаблівасці

П'есе «Радавыя» (1984) А.Дудараў даў нетрадыцыйнае жанравае вызначэнне — «драматычная балада», падкрэсліваючы тым самым вастрэню канфлікту, напал страсцей і пачуццяў. Пісьменнік сутыкае ў творы сілы добра і зла, апошнія ўвасоблены ў абагульненым вобразе вайны. Сярод дзеючых асоб аўтар не вывеў ніводнага ворага. Нямецкі падлетак, які забівае Дугіна, таксама ахвяра фашызму, ахвяра вайны, — падманутае, зацкаванае, да таго ж фізічна скалечанае дзіця. Такім яго ўбачыў Дугін, таму нават не падумаў дастаць з кабуры пісталет, Таму не дае Бушцецу забіць падлетка Дзерваед.

Галоўныя персанажы п'есы — байцы, салдаты. Яны сумленна выконваюць свой абавязак перад Радзімай, з'яўляюцца непрыкметнымі, часта невядомымі, пра што сведчыць узнагарода Дугіна, героямі вайны. Аднак вызначэнне «героі» А.Дудараў нідзе не ўжывае, наадварот, усяляк зніжае, зазямляе гераічны пафас твора. Дугін, Дзерваед, Бушцец, Адуванчык, невядомыя нам, бо загінулі ў час бою, Варонін і Гальчанскі называюцца радавымі. А.Дударава цікавіць не героіка вайны, а тое, пра што наша багатая «ваенная» літаратура сказала пакуль найменш — цана Перамогі.

Вайна нясе смерць і разбурэнне. Гэта думка падкрэсліваецца ўсімі кампанентамі твора. Падзеі ў п'есе «Радавыя» адбываюцца сярод руін — руіны нейкага касцёла, рачнога вакзала, генеральскага дома, архітэктурнага помніка і проста руіны. Праца чалавечых рук і розуму ператворана ў друз, які нагадвае ссохлую кроў, Руіны і ў душах людзей, бо ад кожнага з іх вайна запатрабавала непамерных ахвяр. Нават апрануты з іголачкі, бо яшчэ не нюхаў пороху, малады Лейтэнант, які з'яўляецца ў другой дзеі, мае рахункі з

вайной: у яго загінуў бацька. У Дзерваеда, Адуванчыка, Бушцеца загінулі ўсе. Пакутніцкую смерць сына і жонкі Дзерваед, сівеючы і трацячы прытомнасць, бачыў сам. Адуванчык гарэў разам з маці, сястрычкамі. Бушцецу, які пачуў пра смерць блізкіх, вайна нанесла яшчэ адну душэўную рану: яго Люська засталася жывой, але яна цяжарная ад немца. Дугін на сваім доўгім франтавым шляху сутыкнуўся з недаверам і несправядлівасцю — быў разжалаваны, зведаў штрафбат. А ў дадатак да гэтага вайна забрала ў яго паўнату кахання, радасць стаць бацькам. Свая трагедыя ў Насты, жанчыны, якая разам з Люскай была ў лагеры, у Ліды, Веры,

Трагізм вайны ў творы падсвечваецца вобразамі бязвінных ахвяр — дзяцей. Гэта і Дзерваедаў Васілёк, і безыменная нямецкая дзяўчынка, якой былы партызан аддаў хлеб, і будучы чалавечак, што зварухнуўся пад сэрцам Люскі, і ненароджаныя дзеці Ліды і Веры. Жанчына-маці і дзіця выступаюць у А.Дударэва ўвасабленнем Жыцця, Будучыні, за што змагаюцца з фашызмам салдаты.

Салянік — самы нетрадыцыйны і неадназначны вобраз у п'есе. Яго непрыняцце вайны ідзе ад хрысціянскай заповедзі «не ўбій!» Гэтай заповедзі Мацвей трымаецца да канца: ён разам з іншымі ходзіць у атаку, але не страляе. Пацыфізм Саляніка не аб'яўляецца аўтарам варожым, здрадніцкім, але ён развенчваецца. Патрэбныя аргументы і словы знаходзіць Дугін: «...Лёгка быць святому, Мацвей... калі ты адзін, у пустыні! У мяне, можа б, і хапіла сілы здохнуць з голаду, а чужога не ўзяць... А калі побач малое дзіця з голаду памірае? Тады што? Глядзець і думаць пра «не ўкрадзі»?!

Салянік. Папрасі!

Дзерваед. А не дадуць?

Салянік. Тады ўкрадзь.

Дугін. Ага!

Салянік. Але ніколі не думай, што зрабіў добра...

Дугін. А калі прыйдуць у мой дом і на вачах у мяне заб'юць майго бацьку, раскрыжуюць маці, згвалтуюць сястру... Што мне рабіць? Папрасіць? Адуванчык, што твая маці ў іх прасіла: «Паночкі, не страляйце дзетак больна»? І што?! Дык што ж мне, грэшнаму, Бог параіць, Мацвей?

Салянік маўчыць.

Правільна... Забі, але не думай, што гэта добра. Дык я і без Бога ведаю, што гэта дрэнна...»

Пацыфізм (адмаўленне ўсякай вайны. — Т.Г.) не тая ідэя, якую можна перакрэсліць і адкінуць, таму Салянік не бярэ свой аўтамат, каб з ім ісці ў бой. Аднак не заўсёды яна служыць Дабру і Справядлівасці — Мацвей адчувае віну перад Дзерваедам, Адуванчыкам, Бушцецам, Дугіным. Паміраючы, ён просіць Ліду не маліцца, а заспяваць пра поле і дзявочыя косы.

Вайна не толькі забівае, яна калечыць чалавечыя душы, робіць іх жорсткімі і халоднымі. Пра душэўны холад гавораць у творы амаль усе персанажы, аднак гэтая праблема найперш звязана з вобразам Сяргея Бушцеца. Калі Адуванчыка чалавечны і спагадлівы, нягледзячы на ўсё перажытае, Дзерваед хоча неяк засцерагчы ад смерці, то пра Бушцеца ён аднойчы сказаў, што таму лепш загінуць. Вайна выпаліла ў душы маладога хлопца любоў, спачуванне, слёзы. Усё гэта Мульцік (з п'есы «Вечар») назваў самым лепшым, што змагло прыдумаць чалавецтва за сваю гісторыю.

У Бушцеца няма будучыні, гэта інтуітыўна адчувае Ліда, цягнучыся да Адуванчыка. Ён не ведае, што будзе рабіць у мірным ЖЫЦЦІ— страляць, біць пад левую лапатку, кідаць гранату там ужо не спатрэбіцца, а іншага ён рабіць нічога не ўмее. «...Усё жыццё буду ўспамінаць вайну... Толькі вайну ўспамінаць... Калі ж наступную чакаць? ..Калі новы Гітлер народзіцца?..» — такі настрой пануе ў маладога чалавека напярэдадні доўгачаканай Перамогі.

Вобраз Бушцеца, як і вобраз Сялянкі, палемічна завостраны і новы для беларускай «ваеннай» літаратуры. А.Дудараў — прадстаўнік маладзейшага пісьменніцкага пакалення, якое імкнецца асэнсаваць падзеі апошняй для нашага народа вайны. І робіць гэта аўтар «Радавых» з пазіцыяй дня сённяшняга, больш гуманнага і аб'ектыўнага.

Кароткі змест Вечар

Драма ў дзвюх дзеях

Дзейныя асобы

Мульцік — 80 гадоў.

Ганна — 76 гадоў.

Гастрыт — 78 гадоў.

Нашы дні. Усходняя Беларусь.

Кароткі змест:

Дзея першая

Вуліца сучаснай неперспектыўнай вёскі. Хата. Пад вокнамі лавачка. Злева, каля плота, стары рыпучы журавель. Толькі-толькі пачынаецца дзень. Павольна выходзіць Мульцік з вядром. Размаўляе з сонцам, запрашаючы яго зірнуць на зямлю. Потым вядро за вядром чэрпае з калодзежа ваду, гаворыць, звяртаючыся то да былых аднавяскоўцаў, то да сонца: «Думаеш, глупствам займаюся? Няма каму ваду з калодзежа браць... Раз'ехаліся ўсе... А калодзеж жывы павінен быць... З яго чэрпаць трэба, каб вада ў зямлю не пайшла, каб не застаялася... Во я і выбіраю штодня... За былых сваіх суседзяў, за дзяцей іх і за свайго сына...» Успамінае ўласнае жыццё: «...Тры вайны адпляскаў, шабляй махноўцы секлі, кулакі ў трыццаць другім цвікамі на кладзішчы да крыжа прымацавалі, на фінскай ногі адмарозіў, у партызанах немцы расстрэльвалі, потым ваяваў — два разы параніла, тры разы кантузіла... Двух дзетак за вайну пахаваў... і хату пярун паліў, і карова здыхала, і жонка памерла, і сын апошні гадоў пяць пісем не піша...»

Падыходзіць Ганна. Расказвае, што ў сне бачыла свайго старэйшага, Іваньку, які на вайне прапаў без весткі. Мульцік супакойвае суседку, што гэта добры сон. Старыя панеслі ваду кожны ў свой двор.

Да калодзежа з чайнікам ідзе Гастрыт. Кліча Васіля і пытаецца ў яго, калі той памрэ. Не верыць, што Мульцік не баіцца смерці. Як звычайна пры сустрэчах старыя пачынаюць спрачацца. Раптам Мульцік заўважае на дарозе ў вёску чалавека. Удваіх напружана ўглядаюцца, але чалавек паварочвае ў іншы бок.

Спрэчка працягваецца:

Гастрит. Ведаеш, хто ты?

Мульцік. Ведаю, ведаю... Элемент.

Гастрит. І не наш!

Мульцік. Шкада, што ты наш... Бяда народная...

Гастрит. Я калі-небудзь на цябе ананімку напішу. Пабачыш.

Мікіта, забыўшыся на чайнік, злосны ідзе ў Займішча (суседняя вёска. — Т.Г.) снедаць.

З сумкай хлеба стомленая, але вясёлая прыходзіць Ганна. Прымушае Васіля танцаваць, бо яму пісьмо. Мульцік, танцуючы, сагнуўся, а разагнуцца не можа. Напалоханая Ганна кладзе яго на лаўку і аддае канверт. Прачытаўшы некалькі радкоў, Васіль сумна апусціў руку: гэта яго пісьмо вярнулася з Джэсказгана, не знайшоўшы там адрасата, сына.

Падыходзіць Гастрит. Выказвае меркаванне, бачачы ў руках суседа пісьмо, што Васілёў сын «прапіўся да ніткі, во і бацьку ўспомніў, грошай просіць». Мульцік абяцае яму «гваздануць калі-небудзь». Гастрит пераводзіць размову на сучасную моладзь, здзіўляецца, што яе, акрамя гарэлкі, нічога не цікавіць.

Мульцік ... А вы адбілі ахвоту ў людзей радасна працаваць на зямлі...

Гастрит. Хто гэта мы?

Мульцік . Ты і такія ж асталопы, як ты... Ты ж некалі ўсіх добрых гаспадароў з вёскі павыгнаў... У Вежках ты і моладзь ад зямлі адбіў... Колькі гадоў сачыў за тым, каб, значыць, ніхто лішнюю бульбіну ці мех зерня ад зямлі не ўзяў...

Прыблягае расхрыстаная Ганна, крычыць, каб уключылі «радзіва». Голас дыктара чытае пісьмо ад Віктара, які просіць перадаць для любай маці песню. Жанчына плача ад радасці. Але «чэсны» Гастрит заўважае ў пісьме недакладнасці. Адкрываецца, што заяўку на радыё зрабіў Мульцік. Ганна цяжка пайшла дахаты.

Мульцік выцягвае са штаноў дзягу, загадваючы Гастриту здымаць штаны.

Мульцік. ...Радасць у чалавека была!!! Яна ж без яе ўсё жыццё свае!!! Трое дзетак у партызанах з голаду памерлі, старэйшы сын «без весці», Піліп вярнуўся кулямі ды асколкамі начынены, два месяцы пажыў... Віцька адзін застаўся, дык і ў яго жыццё наперакасяк пайшло... Адна ўсё жыццё... Гаротніца... Хоць ты яе ў царкве вешай як пакутніцу святую, а ты...

Гастрит. А я не дазволю! Не дазволю ўсяму народу, усяму гасударству галаву дурыць!.. Па нашаму радыё толькі праўду перадаюць! І нечага...

Дрэмле стары журавель. Вечар. З'яўляецца Мульцік, потым Гастрит. Смяецца з Васіля, што той хоча набыць у калгасе каня, нават узятку даваў. Мульцік тлумачыць, што не хоча ў дзяржавы на шыі сядзець. Пасля адыходу суседа гаворыць да сонца, якое заканчвае свой дзённы шлях, і ідзе дамоў.

Ганна, набраўшы вады, села і заплакала. Вяртаецца Гастрит. Шукае свайго ката Піначэта, праз якога не спаў цэлую ноч. Потым прапаноўвае Ганне перабірацца да яго ў хату.

Ганна . Во спасібачкі! Во ўважыў! Гэта ты мяне заместа ката свайго рыжага да сябе завеш... Каб дыхала... Гастрыт. Дык і я ж табе дыхаць буду!

Ганна. А мышэй мне лавіць у тваёй хаце не трэба будзе?

Непрыкметна выходзіць са свайго двара Васіль, слухае далейшую размову. І калі Гастрыт загаварыў пра курорты, злосна нападае на Ганну: «Каго ты слухаеш, бахіла старая?! Курортніца!.. Варта нам толькі махнуць рукой на ўсё, пачаць пра курорты думаць — смерць усімі капцюрамі ўчэпіцца... Ганна, адумайся! Жыць надакучыла?» Мульцік прапаноўвае жанчыне перавесці казу ў яго хлеў, а самой пераходзіць у яго хату. Гастрыт злуецца. Жанчына спрабуе памірыць мужчын. Потым ідзе пытацца ў свайго мужа (гаварыць з партрэтам), вярнуўшыся, паведамляе, што Піліп дазволіў і яна пойдзе да Васіля.

Дзея другая

Хата Мульціка. Раніца. Ганна ладзіць сьнеданне, кліча з двара Мульціка. Седзячы побач за стадам, старая ціха смяецца, што добра ўсё-такі замужам. Ідзе прапаліць у сваёй хаце.

Урываецца з газетай у руках узбуджаны Гастрыт. Ён выйграў па латарэі «Жыгулі». Ставіць на стол бутэльку віна замачыць выйгрыш. Нечакана задумаўся і заявіў, што ніколі ў жыцці не меў поўнага шчасця, усё напалавіну, і з жонкай так атрымалася, і на вайне, і на працы. «...Нават пад старасць... Ганну во я ўгаварыў замуж выйсці... Згадзілася і... да цябе пайшла жыць! А цяпер во гэты білет... Нашто ён мне? Маладзейшаму б каму-небудзь...» Але калі Мульцік зрабіў выгляд, што праглынуў білет, Гастрыт кінуўся на яго з нажом. Выведзены з раўнавагі Гастрыт прызнаецца, што на Васілёвага брата данос у маладосці напісаў ён, бо дзяўчына, якая яму падабалася, дала згоду выйсці замуж за Андрэя.

Мульцік аддае Гастрыту скамечаны, але цэлы білет, і выпраўляе таго з хаты, сам хапаецца за сэрца.

Досвітак, На палку перад печкай ляжыць Мульцік з сашчэпленымі на грудзях рукамі — прымерваецца, як будзе ляжаць на покуце. Ганна, зайшоўшы ў хату, загаласіла, ёй здалося, што Васіль памёр. Мульцік адкрывае вочы і наказвае, каб каля яго, «калі што якое, ніхто не скавытаў. Ціха пражыў, — ціха і на Сонца пайду».

Ганна паведамляе, што Гастрыта завезлі на хуткай у бальніцу. Дакарае мужа, што той не хоча лячыцца ні ў бальніцы, ні дома. Потым шкадуе яго, бо змізарнеў, нічога не есць.

Васіль расказвае, як яго распялі на крыжы на могілках вясковага багацея Зяпа і Цяркоўскі. Ганна спрабуе зразумець, чаму такі «няўдачны» яе Віцёк. Гаворку перапыняе Гастрыт, які з'яўляецца на парозе ў белых ісподніках, загорнуты ў бальнічную коўдру. Просіць Ганну і Васіля не выганяць яго з хаты.

Доўгая зімовая ноч. Каля печы на палку галава да галавы ляжаць Мульцік і Гастрыт. Гастрыт просіць Мульціка гаварыць пра яго ўсё — «самае нядобрае, самае паганае», бо няма цішыні ў душы.

Гастрыт. Болей скажы... Пасудзі...

Мульцік. Я не суддзя, Мікіта... Ды ты і сам усё ведаеш...

Гастрыт (заплакаў). Госпадзі! Як жа гэта? Я ж чэсна працаваў, падтрымліваў, стараўся... Казалі ісці— ішоў, казалі рабіць— рабіў, гаварыць— гаварыў... Ой, Васіль! Свет, свет наўкол паганы...

Мульцік. Свет добры... Чысты... Гэта мы яшчэ дрэнныя... Нам саміх сябе перарабляць трэба, а мы, дурні, увесь свет перарабіць хочам, пад сябе падагнаць...

Уваходзіць Ганна і расказвае, што старшыня абяцаў даць Васілю каня бясплатна, як ветэрану. Мульцік, не слухаючы пратэстаў жонкі, з цяжкасцю ўстае, апранаецца і падаецца на двор.

Гастрит просіць жанчыну схадзіць на могілкі і папрасіць ва ўсіх прабачэння за яго, бо сам зрабіць гэта не паспее. Становіцца на калені і моліцца: «Дзе ты, хто ты, ці ёсць ты — не ведаю... Калі ёсць, на зямлю гэту ты мяне ужо не пусціш... Я не слухаў яе... І не пачуў...» Потым заціхае на палку.

Васіль спакойна прымае вестку пра смерць Мікіты. Гаворыць Ганне, што трэба зняць з іх кніжкі сотні дзве на памінкі, адбіць Мікітавым дзеціям тэлеграмы. Сам жа збіраецца ісці да старшыні за канем. Ганна нагадвае, што Мікіта прасіў за яго памаліцца.

Мульцік (ціха і ўрачыста). Аджыў сваё чалавек... Прышла яго ноч... Прышоў наш вечар... Дзякуй вам, бацька-маці, што вы нас нарадзілі і вырашцілі... І табе, Сонейка, дзякуй... Ні за адну, нават самую горкую, слязінку не наракаем на жыццё. Дзякуй за тое, што жылі, мучыліся, смяліся, плакалі... Ідзе нехта! У вёску ідзе...

Старыя стаяць побач. Глядзяць, чакаюць.

Мастацкія асаблівасці

У п'есе А.Дударэва «Вечар» (1983) уздымаюцца сур'ёзныя філасофскія, маральна-этычныя, сацыяльныя праблемы сучаснасці: дзеля чаго нараджаецца і жыве чалавек, што ў свеце дабро і зло, чаму апусцелі нашы вёскі, чаму дзеці забыліся на сваіх бацькоў і г. д.

У аўтарскай рэмарцы на пачатку п'есы падкрэсліваецца, што вёска Вежкі неперспектыўная, г. зн. тыповая для рэчаіснасці другой паловы XX стагоддзя. Жывуць у ёй двое мужчын, маладзейшаму з якіх семдзесят восем гадоў, і сямідзесяцішасцігадовая жанчына. А ў часы маладосці Васіля, Мікіты, Ганны Вежкі поўніліся галасамі, святкавалі Купалле, ладзілі вяселлі, нараджалі дзяцей... Письменнік называе прычыны, чаму так сталася з вёскай, куды падзеліся яе жыхары.

Адны з іх, аб'яўленыя кулакамі ці ворагамі народа, як Мульцікаў брат Андрэй, трапілі ў высылку ці лагер, другіх звялі са свету войны, трэція ацураліся той мясціны, дзе ўбачылі свет, праца на зямлі стала ім нецікавай і непатрэбнай. А.Дудараў у творы не проста тлумачыць, што адбылося, ён называе вінаватых. Будаўнікі светлай будучыні, якая абяцалася народу, таму ж селяніну, спачатку знішчылі самых працавітых і дбайных гаспадароў, потым па кроплі вытруцілі з чалавека любоў да зямлі і працы, павагу да хлеба.

Вобраз такога будаўніка выводзіць у п'есе «Вечар» А.Дудараў. «Ты ж некалі ўсіх добрых гаспадароў з вёскі павыгнаў... Тых, хто любіў зямлю... Любіў і слухаў... З усіх сіл адбіваў ахвоту ў людзей працаваць. Крычаў да хрыпаты, што пазорна мець скаціну ў хляве, хлеба, бульбы шмат збіраць з агарода... Вось калі гол як сакол— значыць, сазнацельны! Калі ў хляве пуста — маладзец! А калі ў цябе каля хаты заместа крапівы жыта калосіцца — буржуй! міраед! кулак!, — кідае Гастрыту горкую праўду Мульцік. — І тое, што мой Грышка, Ганнін Віцёк і твае дзеці па свеце бадзяюцца, шукаюць немаведама чаго — ты вінаваты! Яны ж на зямлі выраслі... Яны ж павінны былі заместа нас на яе прыйсці, каб хлебам людзей карміць... Не пайшлі... Таму што ведалі: такія гастрыты, як ты, не дадуць ім ні спакою, ні волі...»

Разам з тым аўтар паказвае не толькі віну Гастрыта, але і бяду яго. Гастрыт верыў у тое, што робіць дабро, што будзе шчаслівае жыццё, дапамагае чалавеку стаць лепшым, пазбавіцца ад перажыткаў. Развітваючыся з жыццём, Мікіта не адчувае ў душы спакою, які ёсць у Васіля і Ганны, бо яны не адарваліся ад зямлі, не здрадзілі першаасновам чалавечага існавання. Ён пазна, калі ўжо нічога нельга ні паправіць, ні змяніць, спасцігнуў, як і дзеля чаго варта жыць на свеце. «...Калі б другое жыццё... У мяне б нічога не было... Толькі шмат дзяцей і хлеба... Я здуру людзей жыць вучыў, а мне б хлеб расціць, дзяцей гадаваць... Гэта святое... Гэта ўсё...» — апошнія словы, якія прамаўляе персанаж.

Чалавек прыходзіць у свет, каб рабіць дабро. Так жыве Мульцік, для якога святым у жыцці з'яўляюцца толькі «святло, цяпло, любоў і зямля». Па яго «тэорыі», а паразважаць, пафіласофстваваць гэты персанаж любіць, Бог людзям даў жыццё, каб яны сагрэлі сваімі душамаі зямлю, неба, космас і адзін аднаго.

А. Дудараў не спрашчае сітуацыю. Рознымі шляхамі ішлі па жыцці Мульцік і Гастрит, па-рознаму яны сустрэлі свой вечар — чалавечую старасць. Але ў адным аказаліся падобнымі, пра што жорстка нагадвае Мікіта: дзеці не едуць ні да дрэннага Гастрыта, ні да добрага Мульціка, ні да пакутніцы Ганны. Не толькі не едуць, але і не пішуць бацькам. Ганна з Васілём не ведаюць нават, дзе, у якім канцы вялікага Саюза знаходзяцца іх сыны.

Некалькі разоў у п'есе паўтараецца сцэна, калі персанажы заўважаюць кагосьці на дарозе да вёскі. Тады змаўкае самая зацятая спрэчка, перапыняецца шчырая задушэўная споведзь— старыя глядзяць на дарогу, чакаюць. Аднак на працягу дзеяння ў Вежках так ніхто і не з'яўляецца. Гэтае чаканне сімвалічнае, як і шмат што іншае ў творы, напрыклад, стары калодзежны журавель. На ім у якасці груза — «...І шчарбатая шасцяронка ад камбайна, і доўгая мядзяная гільза ад снарада, і кавалак гусеніцы ад трактара, і нават іржавая прабітая каска». Гэтыя дэталі і рэчы нагадваюць пра пэўныя падзеі ў жыцці народа.

Пакінутыя старыя чакаюць з'яўлення не толькі сваіх дзяцей. Яны чакаюць вяртання дзяцей вёскі, што забыліся на свой абавязак перад зямлёй, чакаюць людзей, якія зоймуць іх месца, працягнуць іх справу. Пры ўсім драматызме і няпростасці ўзноўленых жыццёвых сітуацый твор заканчваецца на аптымістычнай ноце. Мульцік заўважае некага на дарозе ў вёску, і гэты «нехта» не збочыў, ідзе ў Вежкі?

